

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ

Aesthetics of Buddhism on Tai Dam woven fabric pattern

คลทรรณรัตน์ ดิษบรรจง*

Kontarnrat Disbanjong

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: Saifaa.saimook@gmail.com

Received : July 22, 2020

Revised : October 4, 2020

Accepted : October 14, 2020

บทคัดย่อ

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ เป็นการแสดงออกถึงแนวคิดเรื่องความงามที่มองถึงคุณค่าในเรื่องของความคิด และความจริงตามที่ปรากฏอยู่บนลวดลายผ้าทออันเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมของชาวไททรงดำ ซึ่งอิงอาศัยความงามอยู่กับหลักคุณค่าทางจริยธรรมใน ๒ ระดับ คือ

๑. ความงามระดับนามธรรม เน้นความงามของพุทธธรรม ได้แก่ หลักสัจธรรมของชีวิต นับเป็นความงามระดับสูง อาทิ เรื่องกฎธรรมชาติ ความจริงของชีวิต และหนทางการดับทุกข์ที่เรียกว่าหลักอริยสัจ ๔, หลักอทิปปัจจยา, กฎแห่งกรรม, กฎไตรลักษณ์, ปฏิจจสมุปบาท, สังคหัตถุ ๔, พรหมวิหาร ๔, อปริหานิยธรรม ๗, สาราณียธรรม ๖, หลักพลีกรรม ๕, ทิศ ๖, มงคล ๓๘, หลักมัชฌิมาปฏิปทา, หลักสันโดษ, หลักไตรลักษณ์, หิริโอตตปปะ, ความซื่อสัตย์, ความอดทนอดกลั้น, ความสามัคคี, ความอ่อนน้อมถ่อมตน, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ความเสียสละ, ความเมตตาอารี, ความมีระเบียบวินัย, ความสำรวม และการพึ่งตนเอง ซึ่งสะท้อนผ่านลวดลายบนผืนผ้าทอ คือ ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายสัตว์ ลวดลายสถานที่ และลวดลายสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้

๒. ความงามระดับรูปธรรม เป็นความงามทางรูปร่าง และความงามทางสภาพแวดล้อมที่ผู้รังสรรค์ได้ประดิษฐ์คิดขึ้นบนผืนผ้าทอ ได้แก่ การประดิษฐ์ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายสัตว์ ลวดลายสถานที่ และลวดลายสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ มีการประดับประดาด้วยผ้าเปียที่มีลักษณะของลวดลายต่าง ๆ ที่มีความหมายสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวไททรงดำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนา การประดับประดาด้วยกระจกเงาก็เป็นการแต่งแต้มสีสันที่สะท้อนความหมายความรู้สึกลงทางอารมณ์ และ

* ดร.คลทรรณรัตน์ ดิษบรรจง อาจารย์คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Dr.Kontarnrat Disbanjong, Lecturer of faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University.

สื่อความหมายสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ได้แก่ สีครามเข้มหรือสีดำ สีเหลือง สีส้มแสด สีเขียว สีแดง หรือสีแดงเลือดหมู สีขาว

คำสำคัญ: สุนทรียทัศน์; พระพุทธศาสนา; ลวดลายผ้า; ชาวไททรงดำ

Abstracts

Aesthetics of Buddhism on Tai Dam woven pattern is an expression of the concept of beauty that values of goodness and the truth as it appears on the woven fabric pattern, which is a distinctive characteristic of the Tai Dam culture. Which is based on beauty based on the ethical values of 2 levels which are

1. Abstract beauty Emphasize the beauty of Buddhism, including principles of life. Considered a high level of beauty, such as the law of nature the truth of life and the way to end suffering called Noble Truths Principle 4, Law of Karma, Law of Trinity, Trinity of Practice 4, Sangahavatthu 4, Brahmavihara 4, Aprihanigadhamma 7, Saraniyadhamma 6, Sacrifice principles 5. Directions 6, Mangala 38, Principles of Reclusion, Principle of Reclining, Pilakkhama, Honest, Patience, Tolerance, Unity, Humility, Generosity, Sacrifice, Kindness, Mercy Discipline, Comprehension, Self-reliance, which is reflected through the pattern on the woven fabric, namely, species of flora, animal patterns, patterns of things. And patterns, utensils

2. Beauty in concrete levels is a shape beauty and the beauty of the environment that the creator had invented on woven fabric, including the fabric patterns of flora, animal patterns, patterns of things and patterns, utensils. There are decorated with looking glass fabric that has the characteristics of various patterns. That has the meaning consistent with the way of life of the Tai Dam which is related to Buddhism. The decoration of the mirror and the coloration reflecting the emotional feeling and communicate in accordance with the Buddhist principles, namely, indigo, dark or black, yellow, orange, green, red or crimson, white.

Keywords: Aesthetics; Buddhism; pattern; Tai Dam

บทนำ

“ไทดำ” หรือ ผู้ไทดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เรียกตนเองว่าไทหรือไต (TAI) มีถิ่นกำเนิดบริเวณ แคว้นสิบสองจุไท ภายหลังจากสงครามในประเทศจีน ชาวไททรงดำบางส่วนได้อพยพลงมาอาศัยอยู่ทาง ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ประเทศลาว และทางตอนเหนือเชียงใหม่ ต่อมาได้อพยพเข้าสู่ตอนกลาง ของประเทศไทยในจังหวัดเพชรบุรีหลายครั้ง ครั้งแรกเนื่องด้วยเหตุผลทางสงคราม ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๓๒๓ ตรงกับสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๓๓๕ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งที่ ๓ ปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ ๔ ปี พ.ศ. ๒๓๘๑ และครั้งที่ ๕ ปี พ.ศ. ๒๔๒๕ ตรงกับ สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้อพยพชาวไททรงดำมาอยู่ที่จังหวัดเลย พิชณุโลก และ อพยพเรื่อยมาในจังหวัดเพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม อุทัยธานี พิชณุโลก เลย กาฬสินธุ์ สกลนคร และ สุราษฎร์ธานี เป็นต้น^๑ ชาวไททรงดำถึงแม้จะเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลายาวนานยังคงอนุรักษ์ วัฒนธรรมเดิมไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรม ได้อย่างเหนียวแน่น หลังจากพระพุทธ- ศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิด และวิถีชีวิตของชาวไททรงดำ ไม่ว่าจะด้วยสภาพแวดล้อมความ เป็นพุทธ และระบบโรงเรียนที่อิงคำสอนพระพุทธศาสนา ตลอดถึงวัฒนธรรมของคนไทยที่นับถือพระพุทธ- ศาสนาที่ได้เข้าไปซึมซับในวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทดำมากขึ้น^๒ จนกระทั่งเกิด การหล่อหลอมกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่และถ่ายทอดออกมาในรูปของวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม อย่างเห็นเด่นชัดโดยเฉพาะในวัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่มีลักษณะอันโดดเด่นทั้งทางด้านสุนทรียทัศน์ ทางพระพุทธศาสนาทั้งความงดงามทางรูปธรรมจากการใช้สีและลวดลาย การปักและการปะผ้าสีต่างๆ เช่นสีแดง สีส้ม สีเขียว สีเหลือง และสีขาว เป็นต้น ส่วนลายที่เป็นลายเฉพาะของกลุ่ม เช่น ลายดอกจัน ลายขอกูด ลายดอกแปด เป็นต้น นอกจากมนุษย์จะใช้ปัญญาในการคิดสร้างสรรค์สัญลักษณ์เพื่อแสดง ความคิด ความเชื่อบริบทภายใต้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่แล้วยังสื่อความหมายที่เกี่ยวข้อง กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงออกในคุณค่าทางจริยธรรมที่มีความหมายตลอด ถึงคุณค่าจากการออกแบบลวดลายลงบนผ้าทอ

สุนทรียทัศน์ที่ปรากฏเป็นอัตลักษณ์บนผืนผ้าทอของชาวไททรงดำ นอกจากที่ผู้รังสรรค์จะได้คิด ประดิษฐ์ถึงความสวยงาม สดงาม กลมกลืน ความได้สัดส่วน และความลงตัวอย่างได้สมดุลแล้วยังเกิด

^๑ กานต์ทิศา สีหมากสุก, วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ : กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี, (ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘), หน้า ๑ - ๒.

^๒ จิตรลดา เกิดเรือง, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จังหวัดสุพรรณบุรี, (นครปฐม: ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

จากที่ผู้รังสรรค์ได้รับแรงบันดาลใจจากคติ ความเชื่อ ของวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับการนับถือผี คือ ผีแถน หรือผีฟ้า เป็นเทพเจ้าสูงสุดของศาสนา ผีบรรพบุรุษและผีเรือน โดยมีความเชื่อว่าผีแถนเป็นทั้งผู้สร้างและทำลายโลก บันดาลให้มนุษย์มีความโชคดีและโชคร้ายได้ จึงต้องประพาศปฏิบัติ เช่นไหว้ อยู่เสมอ ส่วนผีเรือน เป็นผีที่คอยคุ้มครองคนในบ้านให้มีความร่มเย็น มักอาศัยอยู่ตามต้นไม้ ภูเขา ป่ารก ซึ่งต้องทำพิธีเช่นไหว้ทุกปี สำหรับผีบรรพบุรุษ เป็นผีของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้ว ลูกหลาน อัญเชิญขึ้นมาไว้ที่ กะล่อห้อง หรือเรือนผี ใครเข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิดผี จะมีแต่ความเคราะห์ร้าย พิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เรียกว่า “พิธีเสนเรือน”

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกซึมในวิถีชีวิตของชาวไททรงดำมากขึ้น ความเชื่อเรื่องผีและการ เช่นไหว้ผีซึ่งแสดงออกถึงความกตัญญูก็ยังคงมีอยู่ แต่ความเชื่อในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ก็เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวไททรงดำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กฎไตรลักษณ์ การทำดี ละชั่ว และปฏิบัติสมุสบาป ซึ่งนำไปสู่คุณธรรมในข้ออื่นๆ เช่น สังคหวัตถุ ๔, พรหมวิหาร ๔, อปริหานิยธรรม ๗, สาราณียธรรม ๖, หลักพลีกรรม ๕, ทิศ ๖, มงคล ๓๘, หลักมัชฌิมาปฏิปทา, หลักสันโดษ, หลักไตรลักษณ์, ทิริโอดตปปะ, ความซื่อสัตย์, ความอดทนอดกลั้น, ความสามัคคี, ความอ่อนน้อมถ่อมตน, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ความเสียสละ, ความเมตตาอารี, ความมีระเบียบวินัย, ความสำรวม และการพึ่งตนเอง

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ

การศึกษาความงามอย่างมีคุณค่าจากอัตลักษณ์บนลวดลายผ้าทอทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มชนชาติพันธุ์ชาวไททรงดำซึ่งยังประโยชน์ให้คนทั่วโลกเกิดความตระหนักในการประเมินคุณค่าของความงามในอัตลักษณ์ที่ปรากฏอยู่บนลวดลายผ้าได้อย่างลึกซึ้งแท้จริง และเป็นแนวทางหรือหันกลับไปมองเห็น และพิจารณาคุณค่าของความงามในอัตลักษณ์อื่นๆ ได้อย่างกระจ่างแจ้ง โดยผู้เขียนได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาเฉพาะสุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเป็นอัตลักษณ์บนลวดลายผ้าทอของกลุ่มชนชาติพันธุ์ชาวไททรงดำเท่านั้น

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเป็นอัตลักษณ์บนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำมักจะ ถูกออกแบบด้วยการแตงแต้มสีสันให้มีความงามด้วยการนำรูปแบบต่าง ๆ ไปประดับประดาบนผ้าที่มี สีดำ ทำให้เกิดความสวยงามตรงตามอย่างเหมาะสม แบ่งได้ดังนี้^{๓)}

^{๓)} สัมภาษณ์ นางไกร มั่นเพชร ประธานกลุ่มทอผ้าที่กระต๊อบบ้านยางลาว หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มถ่อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๒., กฤษฎา ดิษบรรจง, กระบวนการให้ความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ ในภูมิปัญญาพื้นบ้านและอัตลักษณ์ลวดลายผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไททรงดำ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘., อนุรักษ์ ขจรานานุกัณฑ์, “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเชิงพาณิชย์”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์ ราชวมงคลชัยบุรี, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๔-๔๖.

๑. ลายพันธุฤกษ์

ลายแดงโม : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนา เป็นลวดลายที่มีการออกแบบตามลายเป็นเส้นแนวตั้งสีขาวสลับกันบนพื้นผ้าสีคราม โดยลักษณะของลายเส้นตั้งสีขาวใน ๑ ชุด (ลาย) จะมีเส้นเดี่ยวบาง ๆ สลับด้วยเส้นคู่หนาติดกัน และเส้นคู่บางห่างกัน สุดท้ายเป็นเส้นหนาเส้นเดี่ยว สื่อความหมายถึงสังขารของชีวิตที่ทุกคนต้องเกิดมาคนเดียว มีคู่ และพลัดพรากจากกันไม่มีวันได้พบกันอีก ตามกฎแห่งไตรลักษณ์ ประกอบด้วย อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงเพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ทุกขัง เป็นเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม ซึ่งมีอยู่ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อนัตตา หมายถึงการแตกสลายของกายอย่างสิ้นเชิง

ลายดอกพุ่มสวรรค์ : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่มีการออกแบบลวดลายเป็นพุ่มสีขาวสวยงาม ล้ำลึก บนพื้นผ้าสีแดง อันหมายถึงการหลุดพ้นและการสิ้นสุด ซึ่งชาวไททรงดำจะใช้ผ้าแพรสีแดงปิดหน้าศพ และปิดโลงศพ หรือในพิธีสวดส่งวิญญาณ มีธงกวาขอบแดงวางเป็นบันได เพื่อส่งผู้ตายไปเฝ้าแถน และยังประดับประดาด้วยกรอบเส้นยืนแนวตั้ง สลับกันระหว่างเส้นสีขาวหนาและบาง กลางเส้นสับหว่างใช้พื้นแดงและเขียวขนาบกันกับเส้นขาวทึบเพื่อสร้างความรู้สึกลึกลับ รื่นรมย์ และเยือกเย็น ลวดลายนี้สื่อความหมายถึงการนับถือผี การทำดี ละชั่ว ยอมรับในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามสังขารของชีวิตที่ทุกคนต้องพบและเป็นไปตามธรรมชาติ การทำจิตใจให้ผ่องใส ความเจริญก้าวหน้า การมีสุขภาพดี และมีอายุยืน เตือนสติให้ผู้สวมใส่คิดดี ทำดี ชาวไททรงดำจะวางดอกพุ่มสวรรค์ไว้หน้าศพของผู้เสียชีวิต จำนวนดอกแทนความดีที่ได้ทำมาตลอดเวลาของการมีชีวิตอยู่และยังบอกถึงว่าผู้ตายมีอายุมาก หากจำนวนดอกพุ่มน้อยแสดงว่าผู้ตายมีอายุน้อย ความดีที่ได้ทำมาก็ยังน้อย ผู้ตายจะนำดอกพุ่มสวรรค์ไปบูชาแถนเพื่อรายงานการทำความดี

ลายดอกผักแว่น : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ผู้รังสรรค์ได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติของดอกผักแว่นที่ขึ้นอยู่เป็นกลุ่มผูกพันติดกันเป็นวงเวียน มองดูสวยงาม น่าชื่นชม จึงนำมาประดิษฐ์เป็นลายผ้าสีน้ำตาลแดงของผืนผ้าโปรยด้วยดอกผักแว่นเรียงรายต่อกัน ลักษณะของดอกมีสีแดงสลับกับสีเหลืองเป็นเส้นตัดขอบ ทำให้ดูโดดเด่นสวยงามชัดเจน บ่งบอกถึงความสามัคคี ความอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความประณีต และความละเอียดอ่อน ตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องสาราณียธรรม ๖^๕ ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี ประกอบด้วย

๑. เมตตาทายกรรม เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูล การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การอดทนต่อกัน
๒. เมตตาวจีกรรม รู้จักใช้คำพูดที่ดี มีความสุภาพ อ่อนหวาน พูดจาไม่เหตุมิผลน่าฟัง พูดแต่สิ่งดี ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑.

๓. เมตตามโนกรรม คิดดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๔. ทาน (สาธารณโภคี) รู้จักแบ่งปันตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร ตลอดถึงการอภัยทาน
๕. ศีล (ศีลสามัญญตา) รักษาและประพฤติตามกฎ กติกา และระเบียบของหมู่คณะ
๖. ปัญญา (ทิวฐิสามัญญตา) ไม่อคติลำเอียง

ลายผักกูดหรือขอกูด : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะของการออกแบบลวดลายและสีอย่างสวยงามเป็นขดเป็นวงเหมือนกันหอย หรือตะขอ ตามตำนานของชาวไททรงดำเล่ากันว่า มีการปลูกผักกูดไว้ปลายไร่ ลูก หลาน จะต้องไปเก็บให้พ่อแม่กินเป็นอาหาร วันหนึ่งที่ออกไปหาผักกูดแต่ปรากฏว่าไม่มี จึงร้องไห้แทบขาดใจ ผักกูดจึงงอกออกมาอย่างมากมาย ผักกูดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความกตัญญู

ลายดอกจัน : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อว่าดอกจันเป็นตำนานของรักอมตะตลอดถึงการอดทนในการครองชีวิต เนื่องจากดอกจันมีกลิ่นหอมแรงและทนทาน แม้กระทั่งแห้งแล้วก็ยังมีกลิ่นหอม ชาวไททรงดำจึงใช้ดอกจันเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตที่ทุกคนต้องทำความดีและรักษาความดีให้มั่นคงและเป็นคติสอนคู่สมรสให้มีความมั่นคงในรักด้วยการซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละต่อกันตามหลักขรรษาธรรม ^๔ ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ไม่ประพฤตินอกใจ
๒. ทมะ รู้จักข่มจิต ข่มใจ เพื่อลดละกิเลส และรักษาสัจจะ
๓. ขันติ ให้อดทนต่อคำพูดและการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ รวมถึงอดกลั้นต่อการบีบบังคับของกิเลส
๔. จาคะ เป็นการละกิเลสไม่ให้มีอยู่ในตน

ผู้ประดิษฐ์มีการออกแบบลวดลายเป็นจักร ๆ มีสีขาว แดงแกกสลับกับดอกสีแดง สีเขียว และสีส้ม เพื่อให้มองดูสวยงามตระการตา ร้อยเรียงกันอย่างได้สัดส่วนและลงตัว ก่อให้เกิดแรงดึงดูดใจกับผู้พบเห็น

ลายขาบัว : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ดอกบัวเป็นไม้น้ำ เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามทางพระพุทธศาสนา มีสีขาว สื่อถึงความบริสุทธิ์ จิตใจที่ใสสะอาด ส่วนดอกบัวสีม่วง หมายถึงความลึกซึ้ง และการเข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กลีบทั้ง ๘ ของดอกบัว แทนมรรค ๘ อันเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ ชาวไททรงดำใช้ดอกบัวแทนสัญลักษณ์ของคนดีแท้ ลักษณะของก้านดอกที่ชูเพื่อหนีน้ำโคลนตม เป็นการสอนให้ลูกหลานมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำบาป ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า หิริ โอตตปปะ ผู้ปลูกลวดลายนี้ใช้สีขาววางเรียงรายบนผืนผ้าให้ดูสะอาดตา สดใส ให้ความรู้สึกสงบและบริสุทธิ์ ส่วนใหญ่ประดิษฐ์ไว้สำหรับใช้ในงานมงคลและไหว้พระ

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖ ; พ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

ลายงา : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนา เป็นลวดลายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเชื่อจากวิถีวัฒนธรรมอันโดดเด่นของชาวไททรงดำที่มีอัตลักษณ์ของชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สงบสุข ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในทุกสังคมได้ดี ผู้ประดิษฐ์ได้ปกกลวดลายของกลุ่มแม่เตี๊ยะกลางบนผืนผ้า ทำให้เกิดความกลมกลืนเป็นระเบียบและงดงาม สื่อความหมายถึงความ สัมผัสความสามัคคี ความปรองดอง ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญงอกงามได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สาราณียธรรม ๖^๖ คือหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี

๒. ลายสัตว์

ลายปลา : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาเป็นลวดลายที่มีการใช้ความสวยงามของหางปลา เป็นแบบในการสร้างสรรค์และเพื่อสร้างจิตสำนึกให้มีความตั้งใจในการต่อสู้กับอุปสรรคจนบรรลุความสำเร็จ ในจุดหมายของชีวิต จากคติความเชื่อเดิมของชาวไททรงดำเกี่ยวกับปลาที่แหวกว่ายไปมาทวนกระแส น้ำ แล้วกระโดดข้ามแก่งหินที่วางขวางหน้าด้วยความยากลำบาก เพื่อวางไข่บริเวณต้นน้ำ จึงเกิดคติธรรม คำสอนในเรื่องของความเพียรพยายาม

ลายแมงมุม : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากการเล่าถึงความมีน้ำใจไมตรีและระลึกถึง คุณงามความดีที่แมงมุมได้ช่วยชาวไททรงดำหนีพ้นจากเสือเข้ามาพักพิงในถ้ำ แมงมุมได้ชักใยปิดปากถ้ำ จนเสือเข้าไม่ได้ เมื่อกลับถึงบ้านภรรยาจึงคิดประดิษฐ์ลวดลายเป็นลายแมงมุม โดยวางลายเฉียงเป็น รูปสามเหลี่ยมสีขาวบ้าง สีอื่นบ้างสลับกันไป หรือชาวลัวะคล้ายตาข่ายฟุตบอลและใยแมงมุม มีลักษณะ การเรียงรายเหมือนน้ำไหลมาต่อกันตรงกลางมองดูสวยงามตระการตา ขาดต่อขาเรียงรายกันนับร้อยตัว

๓. ลายสถานที่และสิ่งของเครื่องใช้

ลายดอกธรรมจักร และลายดอกธรรมจักรแปดเหลี่ยม : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาเกิดจาก แนวความคิดในความหมายของธรรมจักร หมายถึงกงล้อธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงขับเคลื่อน เผยแผ่พระธรรมว่าด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลางอันเป็นทางเลี่ยงการปฏิบัติที่สุดโต่ง ๒ ทาง ทางแรกเป็นทางหลงระเริงไปในโลกผัสสะ ทางที่ ๒ เป็นทางที่สร้างความลำบากในการดำเนินชีวิต

ทางสายกลาง หรืออริยมรรคมีองค์แปด^๗ ประกอบด้วย

๑. สัมมาทิฎฐิ มีความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างถูกต้อง มีปัญญาเห็นชอบทั้งทางโลกและทาง ธรรม เช่นรู้ว่าอะไรคือทุกข์ อะไรคือสาเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือการดับทุกข์ และอะไรคือสิ่งที่จะนำไปสู่การ ดับทุกข์ เห็นว่าอะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว ตลอดถึงเข้าใจในกระบวนการเกิดและการดับแห่งทุกข์

๒. สัมมาสังกัปปะ คิดที่จะทำในเรื่องที่ดีงาม เช่น คิดที่จะไม่หมกมุ่นอยู่ในกามคุณ ๕ คิดที่จะไม่ พยาบาท อาฆาต ริษยา

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑.

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๑๖.

๓. สัมมาวาจา ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดจาใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น
๔. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ไม่กระทำผิดศีล
๕. สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งที่ผิดกฎหมาย
๖. สัมมาวายามะ มีความเพียรชอบทั้งทางโลกและทางธรรม
๗. สัมมาสติ มีความระลึกชอบ รู้ถูกรู้ผิดทางธรรม
๘. สัมมาสมาธิ จิตมีสมาธิที่ถูกต้องเสมอ ตั้งจิตแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน

ชาวไททรงดำนิยมปักลวดลายธรรมจักรไว้บนผืนผ้าทอ โดยเฉพาะผ้านุ่งที่ใช้ใส่ไปทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายถึงความดี การปฏิบัติดี ให้ทุกคนดำเนินชีวิตด้วยความดีตามมรรค ๘ และอริยสัจ ๔ ในลวดลายมีการพัฒนาประดับประดาด้วยกระจกไว้ตรงกลาง เพื่อเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการอุปโภคและบริโภค รู้จักพอใจในทรัพย์สิ่งของที่หามาได้ และใช้จ่ายในสิ่งที่พึงเกิดประโยชน์ อยู่อย่างสงบเสงี่ยม หากประกอบกิจการให้ผลิตพอกินในครอบครัว หากเหลือใช้จึงนำไปแจกจ่ายขายต่อเป็นรายได้ ดอกธรรมจักรมีสีสันสวยงามตกแต่งด้วยขอบขาวตัดกับดอกสีแดง ส้ม เขียว และเหลือง อย่งได้สัดส่วนลงตัว คละเคล้าตระการตาด้วยสีสันที่ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่น ร่มรื่น และเยือกเย็น

เกิดจากแนวความคิดในความหมายของธรรมจักร หมายถึงกงล้อธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงขับเคลื่อนเผยแผ่พระธรรมว่าด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลางอันเป็นทางเลี่ยงการปฏิบัติที่สุดโต่ง ๒ ทาง ทางแรกเป็นทางหลงระเห็จไปในโลกผัสสะ ทางที่ ๒ เป็นทางที่สร้างความลำบากในการดำเนินชีวิต

ลายโบสถ์ : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่เน้นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด ผู้ประดิษฐ์ลายนี้ตายไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์ ในด้านความงามของลวดลายนั้นมีการออกแบบลวดลายอย่างสมดุล ใช้สีเข้มเด่นชัด

ลายโบเสมา : สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ประดิษฐ์ขึ้นจากรูปลักษณะของโบเสมา มีลักษณะอ่อนช้อยและงดงาม สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด และหลักความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด และการทำบุญเพื่อผลในชาติหน้า

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำตามความเชื่อเรื่องสี
สีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไททรงดำ ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนถึงรู้สึกทางอารมณ์ และมีความหมายสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ

๑. สีครามเข้มหรือสีดำ เป็นสีหลักบนพื้นทีส่วนใหญ่ของผืนผ้า แสดงความรู้สึกถึงความเป็นอมตะ และสื่อความหมายถึงสังขารของชีวิตที่ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย เกิดมาแล้วต้องพลัดพรากจากกัน ชาวไททรงดำจึงให้ทุกคนดำเนินชีวิตอย่างตั้งมั่น มีสติ ไม่ประมาท ไม่ยึดติดในความตาย

๒. สีเหลือง เป็นสีที่ปักแทรกบนลวดลายเพื่อใช้ตกแต่งผ้า เพื่อเน้นให้ลายผ้ามีความเด่นชัดขึ้น ให้ความรู้สึกทางอารมณ์ของความสว่างไสว ความอ่อนคลาย มีชีวิตชีวา แสดงออกถึงความรุ่งเรือง ความเจริญเติบโตทางสติปัญญา การพัฒนา ความก้าวหน้า และยังเป็นสีที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๓. สีส้มแสด เป็นสีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น ชาวไททรงดำนิยมนำมาประดิษฐ์ไว้ใกล้สิ่งทีตนผูกพัน และให้ความนับถือ ความเลื่อมใสศรัทธา เช่น มะหังหงอ เป็นเครื่องรางผู้ไว้กับผ้าอุ้มเด็กเพื่อป้องกันผี ยังแสดงออกถึงความรักที่มั่นคงของแม่สู่ลูก สีส้มยังเป็นสีที่ใช้ประกอบลวดลายบนหน้าหมอน โดยการปะหรือปักลงไปบนผืนผ้าเพื่อถวายแด่พระภิกษุหรือนำไปมอบให้ผู้ใหญ่ที่นับถือ เป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์และความกตัญญู ชาวไททรงดำเชื่อว่าจะนำความเจริญรุ่งเรืองให้พวกตนมีพลังในการดำเนินชีวิตต่อไป

๔. สีเขียว เป็นสีที่สื่อถึงพันธุ์พฤกษา ให้ความรู้สึกสดชื่นรื่นรมย์ เยือกเย็น มองดูแล้วสบายตา สบายใจ สร้างความรู้สึกอ่อนคลาย ชาวไททรงดำจึงนิยมนำลวดลายพันธุ์พฤกษามาประดิษฐ์ลงบนผืนผ้าเพื่อระลึกถึงคุณประโยชน์

๕. สีแดงหรือสีแดงเลือดหมู เป็นสีแห่งเลือดเนื้อเชื้อไขของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งหมายถึง การหยุดหรือการสิ้นสุด สีแดงจึงสะท้อนถึงความสมครสมานสามัคคี ความกลมเกลียว ให้ความรู้สึกถึงความเข้มแข็ง หนักแน่นและอดทน

๖. สีขาว ให้ความรู้สึกถึงความบริสุทธิ์ เยือกเย็นดูแล้วสบายตาสบายใจ สร้างความรู้สึกอ่อนคลาย เบิกบานสำราญใจ

กล่าวโดยสรุป สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ ล้วนเกิดจากจินตนาการที่ได้แรงบันดาลใจจากความเชื่อเรื่องผี และหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาหลอมรวมกันทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งนำไปสู่คุณธรรม จริยธรรมหลายประการ เช่น ความกตัญญูกตเวที, พรหมวิหารธรรม, สังคหวัตถุ ๔, อปริหานิยธรรม ๗, สาราณียธรรม ๖, หลักพิธีกรรม ๕, ทิศ ๖, มงคล ๓๘, หลักไตรลักษณ์, หลักสันโดษ, หลักมัชฌิมาปฏิปทา, หิริโอตตปปะ, ความอดทนอดกลั้น, ความซื่อสัตย์, ความสามัคคี, ความอ่อนน้อมถ่อมตน, ความมีระเบียบวินัย, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, การเสียสละ, ความเมตตาอารี, การพึ่งตนเอง และความสามัคคีของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไททรงดำอย่างเห็นเด่นชัด โดยเฉพาะการแต่งกายที่มีลักษณะอันโดดเด่น ด้วยการออกแบบลวดลายหลากหลายรูปแบบ มีการออกแบบสวยงาม ทันสมัย มีการตกแต่งประดับประดาด้วยลวดลายของดอกผ้าเปียวลงบนผืนผ้าเป็นการเพิ่มคุณค่าในการสร้างสีสันอันสวยงามและมีความหมาย เช่น สีดำ หมายถึง สัจธรรมของชีวิต สีขาว แทนความสดใส ความบริสุทธิ์ สีเขียว สร้างความรู้สึกสดชื่น ร่มเย็น น่าอภิรมย์

สีเหลือง แสดงถึงความเจริญเติบโต ก้าวหน้า สีแดง กระตุ้นความรู้สึกในความเป็นเลือดเนื้อเดียวกัน สีส้ม บอกถึงความสัมพันธ์และความกตัญญู ซึ่งนำพาชีวิตของชาวไททรงดำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

บทสรุป

สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ เป็นการแสดงออกที่สะท้อนถึงแนวความคิดในความงามทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงถึงคุณค่าทางจริยธรรมโดยมีหลักพุทธธรรม คำสอนเป็นแก่นในการดำเนินชีวิตผสมผสานกับความสวยงามหรือศิลปะอันเกิดจากจินตนาการสร้างสรรค์ ในการประดิษฐ์คิดลวดลายประกอบกับการประดับประดาแต่งแต้มสีสันที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของชาวไททรงดำ สะท้อนผ่านลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผ้าทอ ๔ ประเภทคือ

ลวดลายพันธุ์พฤกษา : เน้นความสำคัญด้านสุนทรียศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ด้านจริยธรรม เรื่องสังฆธรรมของชีวิต หลักอหิंपัจจยตา, ปฏิจจสมุปบาท, พรหมวิหาร ๔, มงคล ๓๘, หลักมัชฌิมาปฏิปทา, อปริหานิยธรรม ๗, สาราณียธรรม ๖, หลักพลีกรรม ๕, หิริโอตตปปะ, กฏไตรลักษณ์, สังคหัตถุ, พลีกรรม, หลักสันโดษ, ทิศ ๖ และพรหมวิหาร ๔

ลายสัตว์ : เน้นให้ความสำคัญตามหลักสุนทรียศาสตร์ด้านจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องความกตัญญู บุญคุณ ความรัก ความเมตตา อานาจ วาสนา ความคิดถึงห่วงใย ความคุ้มครอง ความยำเกรง

ลวดลายสถานที่ : มุ่งความงดงามด้านสุนทรียศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่สอนเกี่ยวกับทางสายกลาง. อริยสัจ ๔, ปฏิจจสมุปบาท, หลักอหิंपัจจยตา, พลีกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, มงคล ๓๘ เช่น ลายโบสถ์ ลายธรรมมาสน์ ลายไบเสมา ลายหอปราสาท ลายดอกธรรมจักร และลายดอกธรรมจักร ๘ เหลี่ยม

ลวดลายสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ : สื่อสะท้อนถึงสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม และประเพณี เช่น ลายข้าวหลามตัด เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงขันหมาก หรือพานสำหรับใส่สิ่งของในการประกอบพิธีกรรม อาทิจานแต่งงาน เช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

สุนทรียทัศนผ้าทอของชาวไททรงดำ

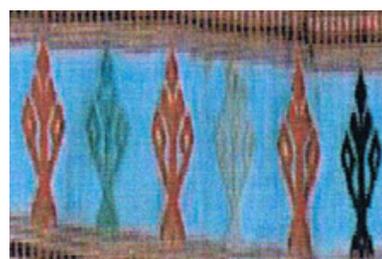
๑. ลายพันธุ์พฤกษา

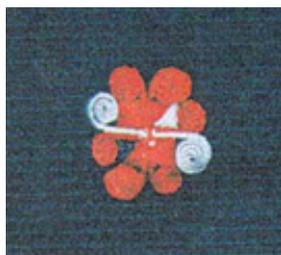
ลายแดงโม

ลายดอกพุ่มสวรรค์

ลายดอกผักแว่น

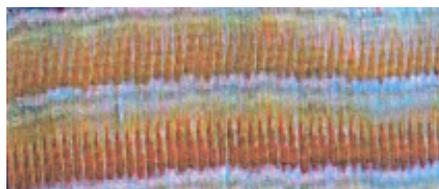
ลายผักกูดหรือขอกูด

ลายดอกจัน

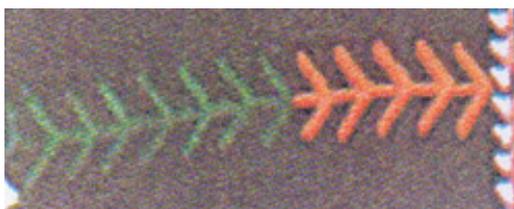

ลายขาบัว

ลายงา

๒. ลายสัตว์

ลายปลา

ลายแมงมุม

๓. ลายสถานที่และสิ่งของ

ลายดอกธรรมจักร

ลายโบสถ์

ลายโบเสมา

บรรณานุกรม

กฤษฎา ดิษบรรจง. “กระบวนการให้ความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ในภูมิปัญญาพื้นบ้านและอัตลักษณ์ลวดลายผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ จังหวัดสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. คณะวัฒนธรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘.

กานต์ทิศา สีหมากสุก. วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไททรงดำ : กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.

จิตรลดา เกิดเรือง. “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จังหวัดสุพรรณบุรี”. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

ณัฐพล ขอฐานานุกิตต์. “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเชิงพาณิชย์”. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์. ราชมงคลธัญบุรี ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๒๔-๒๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นางไกร มั่นเพชร ประธานกลุ่มทอผ้าที่กระตุกบ้านยางลาว หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านดอน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๒.